

Forfatter: Kierkegaard, Søren

Titel: Søren Kierkegaards Skrifter, Bd. 19

Citation: Kierkegaard, Søren: "Søren Kierkegaards Skrifter, Bd. 19", i Kierkegaard, Søren: *Søren Kierkegaards Skrifter, Bd. 19*, udg. af Niels Jørgen Cappelørn; Joakim Garff; Jette Knudsen; Johnny Kondrup; Alastair McKinnon, Søren Kierkegaard Forskningscenteret 2001 , s. 5v. Onlineudgave fra Søren Kierkegaards Skrifter: <https://tekster.kb.dk/text/sks-not10-txt-root.pdf> (tilgået 25. april 2024)

Anvendt udgave: Søren Kierkegaards Skrifter, Bd. 19

Ophavsret: Materialet er dedikeret til public domain. [Læs CC0-erklæringen](#)

Not10:1

Hegels Æsthetik 3^{die} Bind.

Poesiens Arter.

A.) den episke Poesie .

Forholdet mell. dramatisk og episk Collision. Den sidste fører Alt hen til Charakterens Natur-Side, derfor er Tapperhed et saa fortrinligt episk Motiv, derimod ikke dramatisk; thi den fører Alt hen til Charakterens Inderlighed. I Epos har Helten en Skjebne, i Dramaet er han sin egen Skjebne.

Forholdet mell. Begivenhed, Handling, das Geschehen. Begivenhed forudsætter en vis Umiddelbarhed; deri ligger ogsaa Berettigelsen for den Brede et Epos kan have. Paa den ene Side gjelder det om Helten, men han er ikke reflekteret i sig saaledes som den dramatiske Helt; denne Mellemtilstand, hvor Omgivelse tør fordre ligesaa megen Opmærksomhed, ikke haster til Opløsningen, det er Begivenhed.

Afarter af Epos: Idyll, Læredigt, Roman. Den sidste forudsætter en fuldstændig udviklet prosaisk Tingenes Orden som Baggrund, og ikke den Statens Umiddelbarhed som det egl. Epos har.

B) den lyriske Poesie .

Epigram; Romanze; Ballade; Leilighedsdigt. a) Hymne, Dithyrambe, Pään, Psalme b) Ode c) Vise. α) Volkslieder β) gesellige Lieder γ) Sonetter, Sestiner, Elegier, Epistler o: s: v: a) den orientalske Lyrik b) den classiske α) Hymnen β) det elegiske Versemaal γ) det jambiske δ) den meliske Lyrik ε) den choriske Lyrik. c) den romantiske α) den hedenske Lyrik i de romantiske Folkeslag β) den chr: Lyrik i Middel: γ) den, der fulgte af Protestantismen.

C)) den dramatiske Poesie

p. 493. Det kunde synes, at, idet den dram: Poesie væsentlig sætter Hindringen, Collisionen, i en ganske anden Forstand end den episke, at denne Hindren og Opholden maatte være dens Princip, men det er ikke Tilfældet, tvertimod er Fortbevægelsen det; men dette kommer netop deraf, at den sætter Collisionen.

Det naturlige Antal af Akter er 3, Spanierne iagttage gjerne dette; Engelænder, Franskmænd og Tydskere have 5. (i Tiecks *Phantasia* er dette forøvrigt, saavidt jeg husker, udført med stor Kunst).

Choret og Monologen danne de discrete Momenter til Dialogen. Det har H. ikke ret klart udført. Hvad enten nemlig Choret mere nærmer sig til den episke Substantialitet, ell. til det lyriske Sving, saa angiver det dog ligesom det Mere, der ikke vil gaae op i Individualitet; Monologen er igjen mere den lyriske Concentration og har paa sin Side det Mere, der ikke vil gaae op i Handling og Situation.

p.506. »In diesem Sinne hat Aristoteles Recht, wenn er behauptet (*Poet:* c. 6) für die Handlung in der Tragoedie gäbe es zwei Qvellen (δύο αἴτια) Gesinnung und Charakter (διανοία καὶ ἦθος) die Hauptsache aber sey der Zweck (τέλος); und die Individuen handelten nicht zur Darstellung von Charakteren, sondern diese würden um der Handlung willen mit einbegriffen«.

p. 531. Det Tragiske skal som Aristoteles siger, vække Frygt og Medlidenhed. Msk. kan frygte to Ting, det Udvortes og Endelige; den sædelige Magt, der er hans egen fri Fornufts Bestemmethed, naar han vender sig imod det. Medlidenhed har ogsaa 2 Arter: den sædvanlige Rørelse, der vender sig mod det Endelige i Lidelsen »bemitleidet und bedauert will aber der edle und große Mensch auf diese Weise nicht seyn. Denn insofern nur die nichtige Seite, das Negative des Unglücks herausgehoben wird, liegt eine Herabsetzung darin. Das wahrhafte Mitleiden ist im Gegentheile die Sympathie mit der zugleich sittlichen Berechtigung des Leidenden«.

Hoved-Collisionen i den græske Tragoedie er deels den substantielle, Familie, Stat o:s:v.; deels en mere formel, især fremstillet i *Oedipus rex* og *Oed. af Col.*, hvor der handles om, hvorvidt Msk. er skyldig i det, han ubevidst og villieløs efter Gudernes Bestemmelse har foretaget sig. de græske Helte ere nu ikke bange for at paatage sig Skyld.

Not10:2

Sophokles von J.J.C. Donner. Heidelberg. 1839.

Oedipos Kolonæus

v. 308   *Antigone.*

Ich seh' ein Weib

Uns immer näher kommen, auf ätnäischem

Roßfüllen sitzend; und die Sonne abwehrend, schirmt

Gesicht und Haupt ihr bergend ein Thessalerhut.

Wen seh' ich?

Und ist es Etwas oder Nichts? Und irr' ich wohl?

Ich glaub's, und glaub' es wider nicht, und zweige still

Ich Arme!

Sie ist es wirklich: näher kommend lächelt sie

Mir zu mit heiterm Auge, ja nun seh' ich klar

Sie ist es leibhaft, sie nur ist's, Ismenes Haupt.

Not10:3

Antigone.

v. 844. Nicht unter Menschen, nicht unter Todten

Im Leben nicht heimisch noch im Tode.

Not10:4

Det er en ganske mærkelig Ting; Gudernes Vrede forfølger Labdakos^s Slægt, det er øiensynligt i Oedips Skjebne, hans Døttre af hans ulykkelige Ægteskab er Antigone og Ismene. Antigone er imidlertid som man seer forlovet med Kreons Søn. Familien udvikler sig ganske roligt. Det er det græsk tragiske. Det romantiske Tragiske lod sig knytte hertil, naar jeg fE lod *Antigone* være forelsket med hele Kjærlighedens Energie, men hun ikke vilde gifte sig, for at standse Hevnens Guddom, hun ansaae sig selv for at være et Offer for dens Vrede, da hun tilhørte Oedips Slægt, men hun vilde ingen Slægt efterlade, der igjen kunde blive Gjenstand for de vrede Guders Forfølgelse. -

Not10:5

Philoktetes.

v. 96. Odysseus

Mir, Sohn des edlen Vaters war als Jüngling auch

Die Zunge langsam und die Hand zu Thaten schnell.

Nun durch Erfahrung reifer, seh' ich auf der Welt

Vollendet Alles nur die Zung', und nicht die That.

Not10:6

I Philoktet bliver Situationen selv endog reflekteret v. 878. 879.

Not10:7

Philoktet staaer saa vel paa Grændsen til at være Drama, som til at være interessant. Philoktets stigende Forbittrelse og den dermed forbundne stigende Selvmodsigelse i hans Adfærd er dyb psykologisk Sandhed; men det Hele er ikke antikt.

Not10:8

* Marheinecke.

at den er for alle Msker. Forsoningen forudsætter et Widerspruch mod Gud i alle Msker. *ἄνομος* betyder i det N. T. den fordærvede Verden. Jeg trækker sig tilbage fra Gud, sucht sich selbst, Selbstsucht og bliver Entzweiung og Entzweiung med Gud. Fordærvensens Overgang fra Ich til Verden er medieret gennem Kategorier Einzelnes, Besonderes, Allgemeines. Det Onde er Alles Krig mod Alle. Fordærvelsen viser sig som Thun, hvori Verdens Gesinnung udtaler sig. Det Negative er væsentlig Løgn, og Verden mangler Sandhed. Dette er den objektiv Trang. Fordærvelsen viser sig som Liden, den er Hemmung, Vernichtung des Lebens, der Schmerz. Verden behøver Sandhed og Frihed. Fordærvelsen er Skyld. Identiteten af Thun og Leiden, er Skyld-Last, som hviler paa den, ikke som om den var lagt paa den udv:

Forsoningens Nødv: fra Guds Side. Fordærvelsen kan altsaa ikke være i det gudl: Væsen selv. Gud er ikke der Ungrund til det Onde, hell. ikke blot Abfall, der næsten bliver et Zufall, og ikke der Fall, Syndefaldet, det er Verden der fri adskiller sig fra Gud og Verden er den af Gud forstødte. Dog er den ikke kommen ud af alt Forhold til Gud. Gud siger: fiat justitia, men tilføier ikke pereat mundus. Verden maa ikke tænkes i Gud. Guds Retfærdighed vil bortskaffe Synden ved Straf. Uden Guds Retfærdighed var Synden hell. ei Uretfærdighed. Tillige er Retfærdigheden Kjærlighed og denne er Retfærdighedens Form. Indv: Gud har straffet en Uskyldig Svar 1) det er frit af den Uskyldige paataget sig 2) det er Gud selv. Som den forsonende manifester[er] Gud først sin evige Kjærlighed. Gud er den forsonende og Forsoningen selv, der er ligesaa vel Guds evige That som Skabelse og Opholdelse.

Muligheden. Det der fjerner Gud fra Msk, kan ikke være det der forener ham med Gud. Vel siger man, at Synden er Aarsag til Forsoningen. Det Onde kan ikke være Grund til det Gode. Det Onde maa ikke være absolut uden al Godt, det Gode er Trangen til Forsoningen. Msk. er Syndens Træld, men ikke bestemt til saadan Trælddom. Til dette Gode kan Forsoningen anknüpfen. – Troen paa Gud, hvorledes den end viser sig, har denne Bevidsthed, at Forsoningen ikke er en Fiction, men at Gud ifølge sin Natur er den evig forsonende Kjærlighed. Ingen Religion har manglet ganske denne Tro. Offeret beroer paa den Tanke, at Gud selv er Forsoneren. Heri er Troen paa 1) Guds Retfærdighed, hvorved han ophæver alt Endeligt som saadant, og 2) paa Guds Kjærlighed, der hæver det op til Gud. Forsoningen gaaer i alle Skikkelser ud fra Gud. At Guds Kjærlighed er virkende er Troens Indhold, ved Troen er først Msk der versönliche, der versönbare, men denne Troe skylder han Naaden. – Det gudl. Væsen er det allgenugsame og allgenügende, som tilfredsstillen Alle dem, der ønske at komme ud af Widerspruch, det er sig ikke alene genug, det maa sig selv genugthun, dette er den gudd. Kjærlighed og heri ligger en Historie, som er alle Religioners Historie. Forsoningen er evig, men det er dog egl. kun Ideen og Muligheden, ∴ naar Forsoningen er kan det kun skee ved Gud. Den faktiske Forsoning. Indeholdt Ideen ikke mere end Mulighed saa var den en svag og magtesløs, men er den til alle Tider mere ell. mindre realiserende, saa har den ogsaa i Tidens Fylde viist sin fuldk. Realitæt. Uden Ideen lader den faktiske F: sig ikke forklare – Troen paa Forsoning har ikke til Gjenstand et Msk, der selv er Synder, men den forsonende Kjærlighed, det gudl. Væsen selv, dog ikke hiinsides Virkeligheden, Verden og Mskslægt. De andre Religioner mangle Identiteten af Forsoningen og Forsoneren (Præst – Offer som to forskjellige). Midler var og Moses, men viiste dog kun Muligheden. Skal det gaae over i absolut Virkelighed, saa maatte Gud selv blive Msk, og gjorde og fuldbroget hvad Msk. skulde, og det med Gud forenede Msk. paatog sig, hvad der ikke passede sig for Gud, den dybeste Fornedrelse. Satisfactio er saaledes i dobbelt Henseende vicaria. Det Store i Xstd. m: H: t: Forsoning er at Idee og Realitæt fuldkommen ere sammensluttede, og kan ikke rives fra hinanden.

Virkeligheden. 1) Begrebet Forsoning 2) Momenterne 3) der Zweck.

1) Begrebet. Guds Mskvordelse i Xsto er en Antydning af Forsoningen. Hverken Gud ell. Msk. kunde tilveiebringe Forsoningen, er ist an sich die Versöhnung. Den virkelige F. er en Thun og Vollbringen. I chr. Mensklige Natur kom F. til Virkelighed. Xst. staaer i Forhold til Verdens Synd, selv skyldfri. Den msklige Natur har vel Trang til F., men kan ikke forsone. Der behøves et reent Offer. Xstus bærer al Verdens Synd. a) Aufnehmen der Sünden in sich b) das Vertilgen derselben. Dog maae disse to forstaaes dialektisk overgaaende i hinanden. Hans Liden var ikke en Liden i Phantasie. Verdens Synd sluttes inde i en Uskyldig og bæres af ham. Synden

har dog bestandig en udv: Side, og forholder det ikke sig ligesaa udv: som alle andre Offere? I. N. T. forestilles Xst. som Præst og Offer. Det synes som den gudd. Retfærdighed tager en Uskyldig for de Skyldige. Det er ikke det for alt Godt fremmede Onde som Forsoneren optager i sig, har det intet Forhold til det Gode saa er det et reent negativ og nedsjunken til physiske Bestemmelser. Moralsk Ondt er det kun ved Bevidsthed om det Gode. Kun saadanne Synder har han baaret, hvori der endnu er et Glimt af Forsoningstrang. Hans Bæren af Verdens Synd vinder saaledes i I[n]tensitæt, hvorledes kan den gewissensfrie bære den? (thi Xstus har ikke Samvittighed, er større). Bevidstheden om Synd, jo dybere den er, desto mere er den gennemtrængt af det Gode, og dens Ophævelse mulig.

Det Individuelle og Universelle. er Xstus blot det enkelte Msk., saa har Mskslægten ikke [været] indvirksom; har han blot baaret Verdens Synder ikke sine egne, saa er der intet Forhold. Det Første er Rationalisme; det andet Supranaturalisme. Xstus opoffrer sig vel for sit Folk, men det er kun en relativ Opoffrelse. Af Analogier kunde man sige, at noget Lignende er mulig for hele Mskheden. I Xstus er Middelpunkt af Verdenhist. han er et enkelt Msk. tillige hele Artens Liv, som Centrum bestemmer han hele Peripherien i sig, som enkelte Msk. er han det almene, som det almene det enkelte, det er den hele Mskhed der i ham bringer sig Gud til Offer. Her er han Analogie til Adam den anden Adam.

Det egl. Forsonende i Xsto er deels den grændseløse Kjærlighed og Selvfornegtelse i at underkaste sig Faderens Villie. Verdens Selbstsucht staaer i hans Person ligeoverfor den uendelige Kj., og dette Forhold er et indre, og derved hiin ophævet ved denne. Idet Verdens Lidelse gaaer over i Xsti Lidelse, forvandles den fra Nødv: til Frihed. Formedelst den uendelige Kjærlighed træder istedetfor Skyld den uendelige Frihed. – Guds Forhold til Forsoneren er ikke blot et trøstende og styrkende, det er et udv: Forhold, den væsentlig Eenhed komer i Betragtning, han adskiller sig som Mskets Søn, beder til Gud, det er ikke Faderen, men Sønnen der lider; men det er i begge Naturers Eenhed, og den gudl. bliver ikke uberørt deraf. Det er Xsti Fortjeneste at begive sig i den yderste opløftethed, hvori han næsten forsvinder, men derved opløftes Endeligheden. I Xsti Deeltagelse i alle msklige Affectioner ligger, at det ikke kan blive ved Døden, [men] ved Opstandelsen.

Momenterne.

De faktiske Zustände, hvori hans Gesinnung viser sig, an sich ere de satte ved Forsoningens Begreb; die Erscheinungsweise er en udv.: Ein Thun, i Modsætning til Verdens onde Thun, en Thun des Einzelnes bezieht sich mittelst des Besonderen auf das Allgemeine.

Hans Reflexion i sig er ikke egoistisk. Hans Thun er væsentlig aandelig og saaledes uendelig. Som uendelig svarer det til Ideen, og Forsoningens absolute Idee, der er virksom i ham, udelukker al anden msklig Thun ved Siden af ham som forsonende, alt tidligere og sildigere forekommende bezieht sich auf Xstum. Denne Thun kaldes i det N.T. Kjærlighed, den er den uendelige Kjærlighed. Identisk med hans Kjærlighed strømmer gennem hans Thun til Verden uendelig Kjærlighed.

Leiden. er aandelig og uendelig, det er det deprimerede Thun, man maa ingenlunde forstaae det som en reen Passivitet. Denne Liden fremstiller sig først som legemlig (Korsfæstelse etc). Den sandelige Affektion, det legemlige Blod er ikke det Forsonende, det er kun en Liden i Endelighed, men det har Betydning som det Aandeliges Erscheinung. Sjælelidelser., Sjæleangst, er vel indv: men dog endnu sinnlich. Dødsfrygten som almdl. msklig har han gjort til sin. Aandelig Lidelse., en Liden i det Godes og Sandes Ideer. Al Liden af endelig Natur er optaget i denne aandelige Liden. Den ene Røver, er den Verden durch die er leidet, den anden er den Verden, für die er leidet, dette er den bodfærdige Røver. Døden er den yderste Widerspruch, som den yderste Liden, bliver Gud vel ikke uden Andeel, men at lide og døe er ikke Guds Bestemmelse. Forsoningen er Aandens Tilbagevenden fra dens Modsættelse med sig selv i sin Eenhed med sig selv. Aandens Rolighed i denne Bevægelse gennem sin Modsætning, er det høie, og deri befinder han sig allerede i sin Ophøielse. Døden er Begyndelsen til et nyt Liv, det er Lidelsens Tilbagevenden i Thun. Eenheden af Thun og Liden er Lydighed, det er Begrebets Totalitet, Thun og Leiden er kun dens Momenter er dens Erscheinung. Kirken indbefatter Alt under obedientia som den deler i activa og passiva. Den gjør det udv: som om Handlen og Liden traadte tilfældig til. I Lydighed er forenet Nødv: og Frihed, Müssen og Wollen. Nødv: er Loven, Friheden ophæver den i sig, forvandler det til Villen.

Disses Eenhed i Lyden opløses i den nye Dogmatik. Rationalismen lægger meest Vægt paa Thun, og hans Liden har kun moralsk Nødv:, for ikke at blive Forræder mod den erkjendt Sandhed. Lidelse stod ikke i hans Villie, Døden ikke en fri paatagen. Døden var den Declaration, at han hell. vilde døe end blive Sandheden utro, og den var Segl paa hans Lære. Xstus adlød sin Pligt. Døden beholder saaledes blot et udv: Forhold, og den bliver ikke absolut nødv:. Alt kunde ogsaa være opnaaet uden Død, og Døden som saadan beviser ikke Sandheden. – Supranaturalisme negerer det Frivillige, mors voluntaria, saaledes aner den ikke tænker at den ophørte at være den nødv. Det Vilkaarlige har kun Skin af Müssen og er ingen Lyden. – Eenheden af begge er den uendelige Lydighed. Xstus er ikke en privat Person, og hans Død ikke blot den endelig Død. Han bliver et Offer for sit Folk, der i Dommen giver sig Skin af Retfærdighed; men dette er kun en endelig Lydighed. Det Nødv: er dermed her det fri. Lydigheden er den Frihed der er sat sig selv. Han har ophævet Loven, det er opfyldt den. Denne Magt er vel over og uden for ham, da det er Faderens Villie. Den Villie gjør Sønnen, dette er

Nødvendigheden og Loven; men Faderens Villie er ogsaa Sønnens. Forskjellen er vel sat men i samme Øieblik hævet. Hans Lydighed er uendelig fri og uendelig nødv.:. Forsoningen er den absolute Lyden. For Forsoningens Skyld er Lyden geleistet, idet den er geleistet er Forsoningen fuldbragt.

Der Zweck der Versöhnung

Strauss har ophævet den historiske Proces, idet han sætter Forsoningens Idee, uden en Forsoner, i Totalitæten af Mskheden. Det er kun den subjektive Side, Tilegnelsen. Uden den objektive Fors. vilde Bevidstheden ikke være i Msket. Feilen er at Forsoningen an sich realiserer sig umiddelbart uden Midler, Midleren bliver selv her blot en Tanke, der vel ikke har Kraft til at fuldbringe Forsoningen i et enkelt Msk., men vel i alle Msk. Men Msk. er ikke forsonet, men skal vorde det. Forsoningen er et Hiinsides som ved Xstus bliver et Dennesidigt. Xstus faaer ellers blot Betydning som Exempel. Alle Mskers Forsoning er betinget ved Xsti uendelige Lydighed. Lydigheden i de enkelte Msk. skal til sin Grund have den Lydighed, som Xstus har viist sin Fader. Dette Zweck er endnu ikke opnaaet i Xsti Død, og forsaavidt er Forsoningen ikke fuldbragt, thi Mskheden er endnu ikke den ved Gud virkelig forsonede, forsaavidt er Xstus Død en vica[r]ierende, han offerer i sin Død Faderen den hele Mskhed. Realisationen er Troens Værk. De foregaaende Offere i Verden vare de uegentlige Offere i Forhold til det egl. som er Xstus. Som nu Alt her tenderede til Xsti Offer, saaledes har Troen i omvendt Retning sin Stræben tilbage til Xsti Offer. Lydighed er Gud kjærere end Offer. I Xsto faldt begge Dele sammen. Troen er den subjektive Tilegnelse. Troen er fri: »Lader Eder forsone med Gud«. Det skeer derved, at Xsti Livs forsonende Kjendsgjerninger, der som saadanne staae uden for os, gaaer ind i os. Dette anseer Strauss for en rethorisk Anklingen an der Spekulation og mystisk. Men dette er Tilfælde med al objektiv Sandhed naar den gaaer ind i den subjektive Leven. Troen lader endnu dunkle Dele tilbage. Først derved at den hele Mskhed er den virkelig forsonede er Forsoningens Zweck opnaaet, uden det er Forsoningen blot Mulighed. Dog maa man ikke forstaae det som om Alt blot kom an paa det Indv.:. Det er Mysticisme. Denne Maxime er usædelig, da den antager Forbedring mulig, uden at Msket er bragt tilbage i et Forhold til Gud. Mysticisme og Rationalisme behandler Xsti Lidelse og Død blot som udv.:, ikke som aandeligt Faktum. Ligesaa utilfredstillende er Xsti Fortjeneste, naar man kun udv: trøster sig ved det, beroliger sig ved Troen om Forsoningen, uden Gjenfødelse. Saa er Xsti Fortjeneste Sjælen et Fremmedt. Det er ikke i den sande Tro, den slutter den Troende sammen med den, paa hvem den troer. Troen er Tilregnelser af Xsti Fortjeneste, og det skeer af fri Naade, ikke merito. Troen er ogsaa Handlen, som indeslutter Xsti Retfærdighed i sig, kun Forskjellen bliver mell. Xsti uendelige Lydighed og Mskets endelige; naar Xstus

lyder, saa vil det sige, han forsoner; naar det hedder om Msk., de lyde, saa betyder det, at de ere mulige til Forsoning, ell. forsonede.

3. Xsti kongelige Embede.

Det er Sandheden af hans prophetiske og præstelige Embede. Derved gaae de over fra Timelighed til Evighed. Mig er givet al Magt, »er givet« udtrykker Afhængigheden, »al Magt« udtrykker Identitæten. hans kongelige Embede er hans evige Udøvelse af hans prophetiske og præstelige Embede. Aandens Rige concret tænkt er Kirken. Her er Xstus i sin forklarede Msklighed Konge.

Not10:9

III.

III

Læren om Aanden.

1. Treenigheden .

Den bibelske Lære.i det gl.T. dunkel og skjult. Dog tiltroer Kirken det gl.T. denne Lære, dog kommer først Læren i Xstd. En stræng Jøde kan ikke have Treenighed. Det er sandt, hvad Calixt sagde, at Treenigheden ikke lader sig demonstrere af det gl.T. Det er deri kun som Hemmelighed, det er derfor deri og dog ikke. Det Skjulte er an sich men det er. Det har Udtrykkene Fader, Søn, Aand, og saaledes en Selvadskillen i Gud, der dog ikke udelukker Eenheden. Alle Stæder derfor man har anført, synes man mere at have lagt denne Lære ind end draget den ud. Ψ 33. Det ypperstepræstelig Tre Gange helligt. – i det N.T. Adskillelsen af Fader og Søn er fremtrædende. Aand bruges ogsaa πνευμα αγιον. Mth. 28, 29. 2 Cor. 11, 13. Paraklet, betyder ikke Hjælp men Hjælperen. Gaverne komme fra Aanden, χαρισματα ere altsaa adskilte fra Aanden, og Aanden adskilles igjen fra ο κυριος og ο θεος. 1 Cor. XII, 5-6. Aandens Virksomhed betegnes ved personlige Egenskaber, see, høre Joh. 16, 13. Stundom adskilles Aanden ikke fra Gud, hvor han nævnes i Forbindelse med Fader og Søn. alvidende 1 Cor. 2. Joh. 16, 13 Almagt 1 Cor XII, 4-11. – inspiration Joh. 14, 15. 1 Pet. 1, 21. Mskets moralske Forbedring Joh. 3. Apostelen sværger ved ham som ved Xsto. Synden ved den er den største. Mth. 12. Kaldes Gud Act: 5, 3.4. – ogsaa Eenheden af Fader Søn og Aand Mth: 28, 18-20. – Bretschneider vil at Døbeformelen ingen dogmatisk Interesse har. ---- Den kirkelige Forestilling, den tilegner sig alle de Spoer, der tidligere i Verden maae være givet til en Guds

Treenighed. Intet Folk er ganske uden Spor. Inder, Chineser, Perser have Antydninger dertil. Den platoniske Forestilling. Trinitæten gaaer i Almdl. over hos Hedninge i Fleerguderie. Hos Plato er der Eenhed, han kalder den πατηρ, λογος, νους, σοφια, og Verdensjæl. I *Timæus* adskiller han de andre Principer for Gud. Spørgsmaalet er om han hypostaserede de gudd. Væsener. I Neo-Pl. kommer disse Ideer i Forbindelse med Dogmet., og Kirkefædrene tilegnede sig det Sande deri som det χstlige. Ogsaa de alexandrinske Jøder havde en bestemt Art af Treenighedslære, Philo: 1) høieste Gud, 2) λογος, δευτερος θεος, 3) πνευμα Kabbalisterne havde den ogsaa midt i den strængeste jødiske Monotheisme. – *Symbolum apostolicum* – Formelerne variere deri, at de ere udførligere og kortere. Fast Skikkelse vandt Formelen først i det apostoliske Symbolum, som efter sin Redaction først falder i det 4^d Aarh. –

Paulus Samosatenus og Sabellius, den absolute Identitæt, uden al Unterschied. Einerleiheit. – Photinus og Arius. her er wesentlicher Unterschied. Sønnen er en Creatur. – de anerkjende ikke Guds absolute Spiritualisme. Macedonius. Synoden i Nicæa og Constantinopel. nicænoconstantinopolitanum. – Den evangeliske Kirke. slutter sig til de romerske Symboler i dette Punkt. Fordømme Alle der nægte Trinitæten især gl. og ny Samosaterne, Socinianerne. – Den protestantisk Dogmatik. Det indre Forhold mell. de 3 Personer, characteresell.proprietates personales. Faderens αγηνεσια, generatio activa. Sønnens γεννησις, generatio passiva. fælleds for begge er spiratio, Aanden er processio e patre filioque. (Tilsætningen filioque). Den protestantiske Kirke forsvare den.

Dogmets Begreb.

Troens Forhold til Læren. Kirken betegner denne Lære som Hemmelighed. Følelse og Forstand finder liden Næring, Forstanden Modsigelse deri. Det er vel et Mysterium, men ikke absolut ukjendelig. Den spekulative Erkjendelses Opgave var at indsee den Modsigelse, der blev for Forstanden mell. Eenhed og Flerhed. Eenheden gaaer vel ud i Trehed; men Trehed ikke tilbage i Eenhed. Abstrakt opfattet er Trinitæten ikke Troens Gjenstand. Han troer paa den objektive Personalitæt, først i Reflexionen forlanger han at begribe Eenheden i Flerheden. Herved er Viden og Speculation indtraadt. – Gud er ikke i almdl. Forstand alle Mskers Fader, han er egl. kun Fader forsaavidt han er Sønnens Fader og derved Fader til alle. Sønnen er egl. en negativ Bestemmelse m: H: t: alle andre Msk., de ere ikke i den Forstand Søn som andre Msk. Supranaturalisme holder især paa Sønnen og Aanden, Rationalismen paa Faderen. Troen tilfredsstiller sig med den hellige Aand, uden at bekymre sig om hans Forhold til Fader og Søn. Gud som Aand er det Standpunkt, hvorfra Videnskaben seer Treenigheden.

Indvendinger mod denne Lære. Reflexionen mener vel at man maa tænke Gud som den treenige, men siger ikke, at Gud er den treenige. Der er en Spaltung mell. Seyn og Denken. Det er den reflekterende Bevidsthed, der gjør Indvendingerne. Eenheden holder man fast paa, i Modsætning til Polytheismen. Vi troe alle paa een Gud. ell. mere indifferent vi troe alle paa en Gud. Det er rigtigt, forsaavidt der ingen Religion har været saa slet, at den jo har havt en Gud. Spørgsmaalet er, hvilken Gud er den, Du troer paa. Troen vil give Ideen et Indhold. Paa denne Forskjel maa Tænkningen indlade sig. Vi troe ikke alle paa een Gud, om end paa en Gud. Den abstrakte Forstand udv. og negativt, Gud er ikke Verden o: s: v:.. Man sætter al Forskjel udenfor Gud og saaledes mener man kun at beholde Eenheden.

Forstanden opfatter Eenheden numerisk, og seer ingen Grund til at blive staaende ved 3, man kan faae en Uendelighed, en Endeløshed. - Augustin siger om Personerne, at de ere in se invicem.

Forstanden stiller Personerne op efter hverandre, og faaer derved, at Sønnen og Aanden ere Faderen underdanige og mindre end Faderen. Alle Forestillinger om Tids Succession maa fjernes.

Dogmet selv.

Hvor forskellige Formler man end har brugt, saa er der dog visse Bestemelser der er absolut nødv: Substantialitæt, Subjektivitæt, Identitæt. - Lessing siger, at det fuldk. Væsen ikke har kunnet beskæftige sig med Andet end Betragtningen af det Fuldkomneste, her er jo aabenbart Forskjellen og Eenheden, denne er nemlig Betragtningen. Videre siger han, at Gud skabte sig et Væsen som ingen af de Fuldkommenheder manglede, som han selv havde. Her er Feilen at sige, at han skabte. »Dette Væsen er Gud selv og ikke forskjellig fra ham, fordi saa snart man tænker Gud, tænker man det og man kan ikke tænke Gud uden dette, man kan kalde det et Billede, men det er det fuldkommen lige Billede. Dette er Aanden, der er Harmonien.« Schelling bragte Philosophien dette Dogme. »Det Absolute bliver sig selv objektivt i et Modbillede, som tillige er det Selv. Gud overfører hele sin Væsenhed paa det, hvori han bliver objektiv.« Hegel. -

Seer man i alt Sligt kun Konstruktioner, det er en subjektiv Bestemmelse, saa bliver Alt til Intet.

Dogmet har disse Momenter 1) Gud er absolut Substants. Seyn som saadan., Den abstrakte Væsenhed; man kan ligesaa godt sige: das Seyn ist Gott. han erkjendes som værende in sich er causa sui. Spinoza. Gud er Fader. Her er allerede Personligheden

udtalt, Spinoza identificerer Substants med Natur. Han har ikke sin Grund i en anden; thi saa var Sønnen. Gud er Fader uden nogensinde at have været Søn. 2) den absolut Subjekt. für sich. I Naturen er det Materielle o:s:v: Naturen selv ikke für sich. Seyn ell. Wesen für sich er kun mulig i Tænken, er Bevidsthed. Tænken er kun für sich. Tænken er kun for Tænken. Den Tænken som er Gud, er denkendes Seyn, Realitet og Idealitet, Substants og Subjekt. Fixerer man Forskjellen mell. Seyn og Tænken, saa er der ingen Sandhed deri, saa er det et Gud uværdigt Tænken. I den chr. Religion er Guds für sich Seyn hypotaseret og forestillet i Tanken om Sønnen. Det gudl. Væsen aabenbarer sig som Fader i Sønnen. An sich er Gud den udforskelige. 3) Forholdet mell. Fader og Søn er et negativt, Faderen er ikke Sønnen, Sønnen ikke Faderen. Det maa negeres. Her er Læren om Treenigheden, der manifesterer sig for enhver, der veed at Gud er Aand. er ist der Geist von Vater und Sohn. I disse to er Gud sig selv en anden, forholder sig til sig selv. Han er Identitæten af Differents og Identitæt. Faderen er Aand, Sønnen er Aand, men det er ikke en forskjellig Aand. Aand som Fader er Hellighed, Sønnen er Sandhed, Aanden er Kjærlighed, som forener begge. Kjærlighed er netop det, at den ene er i den anden. Aanden som Kjærlighed hæver Faderens og Sønnens Personligheder evig op i sig, det vil sige, det at de ere Personligheder, ligger netop i, at de ere Aander.

2. Læren om Naaden .

1. Kaldelsen.Udvælgelsen. Forudbestemmelse. Augustinus. - Den nyere Dogmatik. Saavel Universalister som Particularister beraabe sig paa Skriften. Bretschneider mener, at Skriften har en dobbelt Læretypus. Saaledes er da den hellige Skrift bragt i Modsigelse med sig selv. Knapp erklærer den bibelske Modsigelse for tilsyneladende og søger at hæve den ved Sprogfortolkning.

Dogmets Begreb.

Guds Regjering af Verden er netop, at han som Aand er i Verden. Kaldelsen er den gudl. Bestemmelse med Msk, men denne Bestemmelse er an sich, er endnu umidd., den ene kan blive en Werden für sich, og deri en Werden für Gott, endelig disse to i Eenhed.

Werden für sich er ikke uden det umidd. Forhold til Gud, men dette Forhold er det ansichseiende. Mskets Vorden er ved Natur og Historie bestemt., det er Aandens endelige Liv, ell. den endelige Aand. Men deri ligger et Forhold til Gud, umidd. og forborgent; tager man Bevidstheden som Jeg, saa har det an sich

tomme Jeg sit Indhold i Natur og Historie, og forholder sig efter den anden Side negativ. I dette Jeg er Naturen bleven msklig, kommen til sig selv. For Msk. har Naturen umidd. Virkelighed. Naturen faaer en Beziehung auf sich selbst og en Richtung zu sich selbst. Denne Neigung til sig selv er Abneigung mod det, som gaaer ud over den. Det er Selbstsucht. Vil ikke forklares til Aand. Msket som han udgaar fra Naturen har samme Retning som Naturen, han indskrænker sig til Verden i Tid og Rum. – Det naturlige Msk. er tillige den Sandheden manglende. Den abstrakte Tænken. Saaledes betegnes Msk i Skriften som der selische. –

Werden für Gott.

Identitæt. Den gudl. Bestemmelse, at Mskets Werden für sich ikke er Negationen af dets Werden für Gott; thi denne Negation er netop Fordærvelsen. 1) Det er Aandens Naadeværk, at den gudl. Kaldelse er, at det identiske Forhold an sich er tilstæde. Denne Mulighed er ikke Mskets men Guds Værk, gratia praeveniens. 2) i Mskene er det den Fähigkeit at kunne træde i dette Forhold, hvis Mulighed er den gudl. Naade. Dog er denne Befähigung ikke Mskets Thun, men er atter Naaden; thi det fornuftige sædelige Væsen kan ligesaa lidet bringe sig i et Forhold til Gud som Gud i et Forhold til sig. Men er dette absolute Forhold an sich, saa er derved Muligheden givet. Denne Mulighed viser sig i Msket deri, at han er Fornuft og Frihed. Skjøndt alle Msk. durch die Gnade berufen sind, saa bringen sie sich nicht selten drum. Her er Modsigelse mell. Naadens Almdl. og Erfaring, at ikke Alle blive salige. 3) Eenheden heraf er det sande Naadevalg. Den abstrakte Forstand udretter her Intet Speculationen begriber det. Den gudl. Raadslutning er ubetinget og dog betinget. Raadslutningen har et Forhold til Msk. og til Indhold den gudl. Bestemmelse om hans Salighed ell. Usalighed. Ogsaa Pelagianerne indrømmede, at Frihed og Fornuft vare Naadegaver; men da Msket derved blev salig, saa blev det muligt ved Naaden; men Fornuft og Frihed ere blot Mulighed. Det hjælper ikke at gjøre det betingede Naadevalg gjeldende som begrundet i Forudvidenhed. Det er en aldeles ugyldig Adskillelse af Wollen og Wissen i Gud. Guds Forudbestemmelse er ikke afhængig af hans Forudvidenhed, de ere eet og deri har Calvin Ret. – Den gudl. Raadslutning er vel ikke afhængig af Tid og Endelighed Denne Raadslutning er villende, vælgende, og det er Naadevalget; men Naadevalgets Sandhed ligger i, at Alle ere valgte. Det egl. Naadevalg beroer paa en Adskillelse mell: Gode og Onde, og den er ikke i Guds evige Raadslutning. – Modsigelsen hæves, Naadens Almdl. og Naadens Ubetingethed maa beholdes som begrundede i Gud fra al Abstraktion fra Forskjellen mell. Gode og Onde. est homo a deo creatus prædestinatus. Msk. som saadan i sin Umidd. er den til hvem Naadens ubetingede Decret kommer. Den ubetingede og almdl. Naade forvirkliger sig og hæver sig positivt. Selv Particularismen kan ikke nægte, at Msket maa holde

fast paa Naaden (stille halten), dette er dog vel Thun. Idet det Gode er det an sich er det givet, idet det træder til Msk. er det modtaget. I Forhold til dets an sich er Msket ikke virksom; men i Modtagelsen deraf er han activ. Det ene Forhold negeres ved det andet og saaledes det modsigende Sande; og m: H: t: Msket er det den mod det Sande og Gode rettede Drift, for tillige at komme ud af Modsigelsen. -. Msk. antager Naaden, idet han anerkjender sin Bestemmelse, han antager den ikke, idet han negerer sin Bestemmelse. Fra Guds Side er Raadslutning ubetinget, fra Mskets Side er Udvælgelsen den betingede, uden at derfor Naaden ophører at være den ubetingede. At Naaden er en betinget har sin Grund i den selv som den ubetingede. Den abstrakte Modsætning mell. gudl. og msklige Frihed er det der forhindrer at man ikke kan løse Modsætning, som om den gudl. Frihed var en Hemmung for den msklige; den gudl. er netop derved den ubetingede, at den ikke hemmer Friheden uden for sig, men sætter og begrundet den. Den moralske Friheds Sandhed er den ubetingede Frihed.

Omvendelsen.

Skriftens Lære. - Kkenslære. i det 16^d Aarh. bragtes enkelte ny Bestemmelser til, som ikke altid stemme med Skriften. alle Aandens Naadevirkninger til Omv: vare middelbare og knyttede til Skriften.. Troen sola justificans. 1) interna, ikke den historiske Tro blot. 2) viva. 3) salvifica.

Dogmets Begreb. Kaldelsen er alle Naadevirkningers Begyndelse. Den er den msklige Bestemmelse tænkt uden Opnaelsen af Maalet. Dens Maal er Mskets Omvendelse. Muligheden er indeholdt i Naaden, som er aabenbaret i Xsto, og deri at Msk. midt i den almdl. Fordærvelse dog er forbleven det personlige Væsen. Virkeligheden kommer frem ved at lade sig omvende og ved at omvende sig, og Omvendelsen skeer naar Kaldelsen finder en den adæquat Tilstand hos Msket, og begges Virksomhed falder sammen. At Msk. omvender sig til Gud uden Gud er en Modsigelse. Men Gud omvender hell. Ingen mod sin Villie. Denne Bevægelse maa mediere sig gennem sine enkelte Momenter. Mediationen er Oplysningen, Helliggjørelsen og Begnadigung. Disse Udtryk antyde allerede selv begge Momenter.

Die Erleuchtung. 1) Wahrheit als Wesenheit Gottes. Gud er Lyset og boer i et utilgjængeligt Lys 2) Msklige Væsens Forhold til gudl. Sandhed. Den msklige Forstand er af Naturen Dunkel og Mørke 3) Den msklige Forstands Opklarelse ved den gud. Sandhed.

1) Die Wahrheit Gottes. Det ligger i at Gud er Aand, som Aand er han villende, som villende er han tænkende. Tænken i Identitæt med Væsen er Sandhed. Aandens Væsen som er Gud er altsaa Sandhed. - Jegheden har al Sandhed til Princip, dog

gaaer Fornuften feil i sine Slutninger. Subjektet er ved Spørgsmaalet om Sandheden nødt til at abstrahere fra sig selv. – Guds Forstand er en infinitiv. Men Gud er som Sandhed ogsaa Kjærlighed og som saadan Meddelelse. – Læren om Gud som det utilgængelige Lys maa ikke eensidig fixeres. Dets Aabenbarelse er Sønnen. Ogsaa Aanden bliver kaldet et Lys.

2) Der forudsættes Mørke i den msklige Aand. – Subjektet bliver sig bevidst at det mangler Sandheden, derved er Mangelen hævet ud over sig selv og er Trang. Det indseer han, naar han reflekterer paa sig selv og paa Verden. Msk. har saaledes den absolute Sandheds Idee som Ahnelse og Postulat, men er dog allerede som saadant ude over sig selv som sinnlich og verständig. I Mangelen er han Mørke; men i Bevidstheden herom ell. i Trangen er han det ikke mere. Han har den Bevidsthed, at han behøver en høiere Hjælp. Msket er Sandheden fähig. an sich er denne Fähigkeit den gudl. Kaldelse. Denne Tanke om det gudl. Sande er ved det gud. Sande selv i ham, er ikke mere den blot msklige Tanke.

3) Mskets Oplysning ved den gudl. Sandhed. Denne Sandhed er i Msk. derved, at Msk. er i Gud., og det i Gud værende Msk. er Gud selv.

Helliggjørelse

1.) Gott als die Heiligkeit. Alle Religioner have Forestilling om det Hellige, men blot udv., som man kan see af Mythologierne. – Denne Tanke viser sig i den rene Abstraktion i den rene Tanke om ham. Den jødiske Religion danner Modsætningen til Hedenskabet. Især kommer Retfærdigheden tilsynes; Kjærligheden mangler. – I Xstd. er Helligheden ikke seet fra Lovens Standpunkt.

2) Mskets Forhold til den gudl. Hellighed. Det Hellige som det Uskyldige forestilles i Skriften som det Rene. Efter sin Natur er Msket den ikke hellige, efter sin Bevidsthed den unheilige. – Msket har Trang til Helliggjørelse. Dette er den bevidste Trang, og Helliggjørelsens første Rørelse

3) Mskets Helliggjørelse ved Gud. Er ligesaa meget gudl. som msklig Akt. – Her farer den nyere Theologie vild især siden Kant. Aandens Andeel er aldeles udv: – det Hellige er ikke det Naturlige, thi i Naturen forekommer den ikke; den er det Historiske og er deels Hellighed, deels Helliggjørelse. Det viser sig i de Enkeltes Liv. De af Xsto under[r]jettede Apostle gik ud i Verden, udbredte Evangeliet i den. Til Fromhed hører Begeistring. I denne er Neid og Gleichgültichkeit ikke. Deraf opstaaer Nødv: af at sætte Alt i at fornægte sig selv, og bringe det subjektiv Hellige til Objektivitet. Martyriet. I Menigheden træder den Enkelte tilbage og er kun i Samfund med Andre. De Helliges Samfund.

Det viser sig i Valget af Midler til ethvert Formaal. Der Zweck ist rein geistig so auch die Mittel. Hat kein Mittel, das ein nur sittliches wäre, und auf der Sinnlichkeit abzweckte. – ihr Gottesdienst. Der öffentliche, ist nicht eine Zwangsanstalt.. – Die Sittlichkeit, des Einzelnen in seinem Verhältniße zu sich selbst, und im Verhältniß zu Anderen, die Sittlichkeit des Volks. das Gese[t]z wird heilig gehalten, ist die Anerkenntniß seiner heiligen Ursprung.

3) Die Begnadigung .

I det gl. T. er nærmest Retfærdiggjørelsen i judiciel Forstand – Msket kan ikke yde Andet end Troen. Det andet Moment er Fornyetelsen. Catholikerne adskille ikke begge Dele. protestantismen fastholder dog ogsaa et nyt Liv som den nødv: Følge.

III. Friheden.

Den bibelske Lære. subjektiv – objektiv – universell.

Not10:10

Kjøbenhavn.

Stoikernes fire Kategorier: τα υποκειμενα, τα ποια, τα πως εχοντα, τα προς τι εχοντα. (Tennemann).

Quantitet.

Eenhed – Flerhed – Alhed.

Qualitet.

Realitet; Negation; Limitation.

Relation

Inhærents og Substants; Causalitet og Dependents; Vexelvirkning.

Modalitet

Mulighed, Umulighed – Tilvær, Ikke-Tilvær;
Nødvendighed, Tilfældighed.

Domme.

efter Qualiteten: bekræftende, benægtende,
uendelige.

efter Quantiteten: singulaire, particulaire, generelle.

efter Relationen: kategoriske, hypothetiske,
disjunktive.

efter Modaliteten: assertoriske, problematiske,
apodiktiske.

Slutninger

efter Qualiteten: Særskilthedens, Enkelthedens,
Almindelighedens.

Quanti[te]ten: Alhedsslutning, Analogie, Induction.

Relationen: kategoriske, hypothetiske, disjunktive.